

Nagy Attila (szerk.): *Olvásásfejlesztés, könyvtárhasználat – kritikus gondolkodás. Szócikkmásolástól paródiáírásig.*

kiismerete legyen, hogy ne a felületesen gondolkodó, csak globális információkkal rendelkező ember lehessen sikeres, hanem a megalapozott tudással rendelkező, a kritikusan gondolkodni és önállóan cselekedni képes ember.”

A pedagógusok színes, gazdag élet- és tényanyagot tartalmazó beszámolóinak sorát a Babits Mihály Gimnázium magyartanárának, Balatoni Teréznek négy egymással összefüggő írása zárja. A hároméves munka módszereit, eredményeit értékelő összeállítás különösen érdekes és tanulságos része a diákok által írt paródiákat és a hozzáfűzött tanári reflexiókat közli, bizonyítva a diákszerzők kreatív gondolkodását, és példát, módszert kínálva a rutinba esetleg belefáradt, de új megoldásokat kereső kollégáknak is.

Miként az eddigiekből is kitűnhet, e könyvet nagyrészt a „terepvizsgálatban” részt vevő pedagógusok írták. A sok jó ötlet, tanári és tanulói kreativitás nemcsak a program megvalósítóinak önbecsülését növelheti, hanem mindenkit ráébreszthet szellemi, szakmai erőtartalékainkra, aki e kötetet kézbe veszi. Elmondható, hogy a kísérlet sikeres, a „vizsga” eredményes volt. Megvalósultak a korábban rögzített alapelvek: 1. a rendszeres könyvtárhasználat az iskolai feladatok megoldásához (tankönyvön kívüli ellentmondó információforrások tudatos használatása, kiegészítő olvasmányok, kézikönyvek szócikkeitől a monográfiáig, illetve a számítógépig); 2. a „szövetségesünk a család” gondolata; 3. az olvasásfejlesztés tantárgyközi jellege; 4. az élményközpontú tanítás, vita és kritikus gondolkodás.

A kötet fontos mérföldköve az 1989–90-es fordulat által (is) megkívánt szemléletváltásnak, melyet Nagy Attila a zárófejezetben így jellemez: „alattvalók sokasága helyett öntudatos állampolgárok tömeges képzése”. E kísérlet során igazolódni látszott „a számok nyelvén” is kimutatható rejtelmes, de talán mégsem egészen érthetetlen összefüggés: „...ott, ahol a jó könyvek olvasása, megvitatása, a saját élmény megfogalmazása az iskolai élet szerves részévé válik, ott a barátság, a szeretet, a család, az emberi kapcsolatok, a béke, a játék vagy tanulás a gyerekekkel – röviden a társ, a másik ember is sokkal fontosabbá válik.” Ezért is ajánlhatjuk jó szívvel e kötetet szülőknek, pedagógusoknak, az oktatásirányítás felelőseinek – vagyis mindazoknak, akik a felnövő nemzedékek lelki, szellemi fejlődését egyengetik.

NAGY Attila (szerk.): *Olvásásfejlesztés, könyvtárhasználat – kritikus gondolkodás. Szócikkmásolástól paródiáírásig.*
Országos Széchényi Könyvtár – Osiris K., Bp, 2001. 223 old.

Éger Veronika

Búcsúcsók Csipkerózsikának

Tündérmesét idéz a cím, és Madonna Kolbenschlag könyvének van is köze a tündérmesékhez. Legalább annyi, mint az életünknek, holott maga az élet nem tündérmese. A „jó tett helyébe jót várj” elve nemigen működik, sors és érdem ritkán találkoznak, és nem élünk boldogan, amíg meg nem halunk.

A mítosz és a mese mégiscsak az emberiség kulturális emlékezete. Aranyat érő tapasztalatokat rögzít, életmintákkal, magatartásmodellekkel szolgál. Példaanyag a nemzeti szerepeket illetően is. Hatása gyermekkorunktól kezdve átjár bennünket. A mesevilágból sok minden kiolvasható. Az információkat filozófiai, szociológiai, pszichológiai, pedagógiai szempontból egyaránt tanulságos vizsgálódás tárgyává tenni. „Aki nem hiszi, járjon utána”, vagy olvassa el Madonna Kolbenschlag immár világhírű könyvét.

A ‚Búcsúcsók Csipkerózsikának’ első kiadását (‚Kiss Sleeping Beauty Good-bye’ címmel) már 1979-ben kézbe vehette az amerikai olvasóközönség. Hamarosan lefordították spanyolra, portugálra, japán és kínai nyelvre is. Időközben a könyv trilógiává lett: ‚Utat tévesztve Óz birodalmában’ (1988), ‚Éva/Este felé keletnek’ (1996). Magyar nyelven a Csokonai Kiadó Artemisz könyvek című sorozatában látott napvilágot.

A szerző társadalomfilozófus, klinikai pszichológus, emberjogi kérdésekben egy ideig az amerikai képviselőház jogi tanácsadója, egyetemi oktató, aki 1996-ban megalapította a Nők Nemzetközi Elektronikus Egyetemét. Bevallottan feminista. De valahogy úgy és annyira, amennyire az volt *Simone de Beauvoire* vagy *Virginia Woolf*. (Egyébként az utóbbi önéletrajzi írásai ‚Egy jó házból való angol úrilány’ címmel ugyancsak az Artemisz könyvek sorozatában jelentek meg. A sorozat önmagában is bizonyíték arra, hogy a feminizmusnak már nem állják politikai korlátok az útját, és arra is, hogy az irányzatnak vannak rokonszenves vonásai.)

Madonna Kolbenschlag néhány halhatatlan tündérmese (‚Hófehérke’, ‚Hamupipóke’, ‚Csipkerózsika’, ‚Aranyfürtöcske’, ‚Szépség és Szörnyeteg’, ‚A békakirály’) ismétlődő ösképeiben (toposzaiban, motívumaiban) vizsgálja a nemi szerepeket, elsősorban a nő sorsát, küldetését, lelkének sajátos pszichológiáját. Meseelemzéseik akkor is szolgálnak újdonsággal, ha olvastuk a freudista *Bruno Bettelheim* munkáját (‚A mese bűvölete és a bontakozó gyermeki lélek’, Gondolat, 1988), vagy *Marie-Louise von Franz* ‚Női mesealakok’ (Európa, 1996.) című könyvét.

„A nő Csipkerózsika – írta Simone de Beauvoire – elvarázsoltt királykisasszony, Hamupipóke, Hófehérke – vár és tűr. A regékben, mesékben mindig az történik, hogy az ifjú mesehős elindul a nő felkutatására; sárkányokat dőf le, óriásokkal kel párviadalra, s közben a királykisasszony... alva várja a szabadítót. Vár.” (A második nem) Ez valóban így van a tündérmesék világában. A férfi szerepe a cselekvés, a nőé a türelmes létezés. Még a mítoszokban sem túl sok dinamikus nőalak akad (Médéia, Antigoné), és mi tagadás, nem irigylésre méltó a sorsuk. A cselekvés, a megismerés, a megértés, a megvilágosodás itt is a férfi privilégiuma. Odüsszeuszé a fűl világ, Pénélopé pedig vár.

A szerző számára csupán gondolatok forrásvidéke a tündérmese. Legendáktól indul, de hamar elhagyja őket. Könyve végső soron arról szól, hogy mit jelent ma nőnek lenni, hogy miként lehet a nő lelki-szellemi lényé, szabad, autonóm emberré. A kérdéskör történeti gyökereit is vizsgálja. A tündérmesék erre szolgálnak. Viselkedésmintáik ugyanis maig hatnak. Csipkerózsika kómás álma és várakozása a mindennapokból is ismerős. Az ókorban még azt is vitatták, lehet-e egy nőnek lelke. Ettől már csillagtávolban vagyunk, de a tündérmesétől nem. Ahogy a szerző írja, a középiskolák padjaiban, az autóbuszban, női magazinokat bújva, szappanoperákon ábrándozva sok-sok Csipkerózsika él körülöttünk. Vagy Hamupipóke, aki arra vár, hogy jó lesz majd a lábára a „topánka”. Elsősorban kíváncsi tárgyak akarnak lenni és másokért élni, egy másik lényben feloldódni. Az amerikai álom se másról beszél (nálunk is a filmek tucatárújában), mint hogy jön majd egy jóképű fickó tele dohánnyal, és boldogan, gazdagon élnek, amíg meg nem hálnak. (A szappanoperák, a lányregények nemcsak a romantikus regény kliséit forgatják, koptyatják, a tündérmese motívumait is felhasználják.)

A mítosz és a mese mégiscsak az emberiség kulturális emlékezetete. Aranyat érő tapasztalatokat rögzít, életmintákkal, magatartásmoделlekkel szolgál. Példá anyag a nemi szerepeket illetően is. Hatása gyermekkorunktól kezdve átjár bennünket. A mesevilágból sok minden kiolvasható. Az információkat filozófiai, szociológiai, pszichológiai, pedagógiai szempontból egyaránt tanulmányos vizsgálódás tárgyává tenni. „Aki nem hiszi, járjon utána”, vagy olvassa el Madonna Kolbenschlag immár világhírű könyvét.

A könyv szerzője sok mindent kiolvas a tündérmesékből, és sok mindent beleolvas a legendákba. (Akárcsak Bettelheim!) A befogadó önkéntelenül is vitapartnerre válik. Másként tölti ki az ún. „üres helyeket”, másféle személyes megfigyeléseket helyettesít be. Ráadásul a Föld másik oldalán, másféle világban él. Ott, ahol a Csipkerózsika-lét pótcselekvéseként még kevésbé törhet ki rajtunk vásárlási láz, legfeljebb tisztasági mánia, hisztéria, birtoklási vágy. Délután három és négy között még nem úgy kezdődnek a telefonhívásaink, hogy: „Remélem, nem ébresztettelek fel!” (Legfeljebb álmatlanságban szenvedünk.) S ki mondana nálunk ilyesmit: „A férjem egója meginogna, ha egy fillért is hazahoznék.” – Szóval mi – itt és most – mintha már kísérteltünk volna a tündérmeséből. Ha megtörtént is, nem úgy, ahogy kellett volna. Nagy árat fizettünk azért, hogy elhagytuk az ibseni „babaszobát”.

Mindennek ellenére ideje lenne búcsúcsókat dobni Csipkerózsikának. Nemünk megváltására receptje is van Madonna Kolbenschlagnak. „Amire Csipkerózsika vár, az nem valamelyik herceg csókja – írja –, hanem saját lenyelve ölelése.” Eddig nem így hittük, de ki tudja? Talán metaforikus ez az ébredés. Csipkerózsikánk személyiség akar lenni, akinek hatalma van önmaga fölött. S ily módon hercege számára is fontosabb, érdekesebb lehet. A könyv azt sugallja, hogy a házassággal járó kockázatot is csak autonóm személyiségek vállalhatják. Sikere azon múlik, van-e elegendő életterük, saját idejük, és sértetlen marad-e az autonómiájuk. Szerzőnknek van egy olyan jóslata, mely szerint a jövő egy ember számára három házasságot tartogat. Egyet a románc, egyet a családalapítás, egyet idősebb korban a társkeresés jegyében kötünk majd. S közben átváltozásokat élünk át, mint a tündérmesék hősei.

Tény, hogy minden tündérmese metamorfózis. A hősnő helyzete hirtelen, drasztikusan megváltozik. A változás szenvedésekkel, megpróbáltatásokkal és erkölcsi fejlődéssel jár. A végeredmény a megváltódás. – Ahogy olvassuk, minden nőnek van egy Csipkerózsika-forgatókönyve. *Tolsztoj* feleségének naplójában ilyen jeleket hagyott az „ébredés”: „Semmi és senki mást nem imádok Leven kívül. De az embernek valami mást is szeretnie kell, mint ahogy Lev is szereti a munkáját.” Kolbenschlag irodalmi és életbeli példákkal győz meg bennünket arról, hogy mennyi energiát és képességet emésztett fel már a feltétlen kötődés, az érzelmi függés. S koronatanúi vannak, hogy milyen öröm az autonómia kiküzdése. *Liv Ullmant* idézi: „Megízleltem annak gyönyörűségét, hogy önmagammá lettem.” (Változások)

E könyv arra tanít, hogy az egyedüllétnek is lehet boldogsága. Kreatív energiákat szabadít fel. Közel áll a józan bölcsességhez ez a boldogság. Csak el tudnánk felejteni, hogy az egyedüllétnek van szomorúsága is! Már a tündérmesék is beszéltek róla.

Abban maradéktalanul igaza van Madonna Kolbenschlagnak, hogy a másik nem segítése nélkül nem sétálhatunk ki a tündérmeséből. Nekünk „királylányos modorunkból” kell sok mindent feladnunk, nekik a „királyságukat”.